

**Пловдивски университет „Паисий Хилендарски”
Философско-исторически факултет**

**Катедра „ Приложна и институционална
Социология”**

Ерхан Рамаданов Ахмедов

Модернизацията на Китай през втората половина на
XXв. и първото десетилетие на XXIв. (до
управлението на Си Дзинпин)

Автореферат

на дисертационен труд за присъждане на
образователната и научна степен „доктор”

Област на висше образование: 3. Социални, стопански
и правни науки

Професионално направление: 3.1. Социология,
антропология и науки за културата

Докторска програма: Социология

Научни ръководители: доц. д-р Мира Радева
Доц. д-р. Евгений Кандиларов

Пловдив, 2018

Съдържание на дисертационен труд	
Увод.....	3
Първа Глава: Раждането на модерната епоха. Теории за модернизация.....	11
1.1. Раждането на модерната епоха.....	11
1.2. Понятие за модернизация.....	12
1.3. Теории за модернизация.....	12
1.4. Класически теории за модернизация.....	12
1.5. Не класически теории за модернизация.....	13
1.6. Теоретичен модел и рамка на изследването.....	15
Втора Глава: Модернизацията на Китай в периода 1949-1978г.....	16
2.1. Модернизацията на Китай в периода 1949-1965г.....	16
2.2. Модернизацията на Китай в периода 1966-1978г.....	18
Трета Глава: Модернизацията на Китай в периода 1978-2012г.....	20
3.1. Модернизацията на Китай в периода 1978-1992.....	20
3.2. Модернизацията на Китай в периода 1992-2012.....	24
Заключение.....	29
Приложение 1: Интервю с доц. д-р Илиян Матеев	
Приложение 2: Интервю с проф. дфсн Нако Стефанов	
Приложение 3: Обобщени показатели за Китай	
Библиография използвана в автореферата.....	32
Публикации свързани с темата на дисертацията.....	35

Увод

Дисертацията се състои от Увод, три глави и три приложения. Настоящата дисертация е посветена на модернизацията на най-древната оцеляла до наши дни цивилизация - китайската. Тя е на над 5000 години. Модернизацията на Китай е тема, която е била и е във фокуса на изследванията на редица изследователи. Тази тема обаче е особено актуална през последните 10-15 години. Една от причините за този интерес към Китай са постигнатите високи нива на ръст на БВП в периода след 1978г. Сред авторите писали за модернизацията на Китай в различна степен и от различни ъгли личат имената на Барингтън Мур-младши (Moore, 1966), Ш. Айзенщат (Eisenstadt, 1966; 2005), Ф. Фукуяма (Фукуяма, 1997), А. Виноградец (Виноградов, 2008), Н. Стефанов и А. Колева (Стефанов, Колева, 2015), И. Матеев (Матеев, 2012) и др. В дисертацията съм представил приносите на посочените автори, а и на много други при изясняването на протичащите процеси при модернизацията на страната.

Предмет на изследването е модернизацията на Китай от 1949г., когато на власт идва ККП до началото на управлението на Си Дзинпин през 2012г. Модернизацията, която стартира в Китай през 1949г. е от догонващ тип. Целта на китайските власти е да достигнат нивото на развитие на развитите Западни държави за кратък исторически период. Причината да се спра на този период е, че през 1949г. ККП идва на власт и стартира един процес на форсирана модернизация и индустриализация на страната. С началото на управлението на Си Дзинпин през 2012г. настъпва промяна в икономическия модел на развитие на страната. Ако до тогава се разчита предимно на износа за формирането на БВП, то от 2012г. държавната политика е насочена към увеличаване на ролята на услугите и вътрешното потребление при формирането на БВП. Също така акцента се измества върху закриването на някои замърсяващи производства и увеличаването на дела на енергията добивана чрез възобновяеми източници.

Изследователският проблем е да се определи дали китайския модел на модернизация, който съчетава елементи на социализъм (социализация върху средставата за производство) и капитализъм (частната собственост в икономиката) е специфичен или копира чужди модели

Целта е да се определи дали е налице специфичен китайски модел на модернизация. При изследване на процесите на модернизация на Китай съм използвал индикатори от областта на: социално-икономическата, политическа

и културна модернизация. Представените по-долу индикатори за модернизация се използват при анализа за да се проследи до каква степен Китай се модернизира и въобще има ли модернизация. Тези индикатори не трябва да се възприемат буквално и с тях да се мерят проценти на модернизация на дадена страна, а да се види дали страната постига прогрес по тези показатели.

Икономическа модернизация

Икономическата модернизация представлява интензификация на процеса на икономическо възпроизводство, който се достига благодарение на ръста на диференциацията на труда, производство на енергия, рационално управление на производството (Eisenstadt, 1966:1-5).

Основни характеристики:

- замяна на човешката или животинската сила със неодушевени източници на енергия, такива като пара, електричество или атомна енергия, използвани в производството, разпределение, транспорт и комуникации (Eisenstadt, 1966:1-5);
- отделяне на икономическата дейност от традиционната среда (Eisenstadt, 1966:1-5);
- прогресивна замяна на оръдията на труда с машини и сложни технологии (Eisenstadt, 1966:1-5);
- ръст в количествено и качествено отношение на вторичния (промишленост и търговия) и третичния (обслужване) сектори на икономиката при едновременно съкращение на първичния (добива);
- ръст на индустриализацията (Eisenstadt, 1966:1-5);
- ръст на урбанизацията (Марчева, 2016:9);
- защита на околната среда (Керинг, 2015:200);
- ръст на БВП (Розенберг, Бърдзел, 1993:13-16).

Социална модернизация

Социалната модернизация предполага формирането на открито общество с динамични социални системи. Такова общество възниква и се развива на основата на правова система, регулиране на отношенията на собственост и демократична система, която може и да не е достатъчно съвършена (Алимарин, 2003).

Основни характеристики:

- формална система за регулиране на отношенията (на основа на писмените права, закони, положения, договори) (Городяненко, 2003);
- право на благополучие (Керинг, 2015: 4);
- право на здравеопазване (Керинг, 2015: 4);
- право на социални облаги вкл. правото на образование, работа и социално подполагане (Керинг, 2015: 4-5);

- създаване на система за социална сигурност (Keping, 2015:224-225).

Важно е да се уточни, че в последващия анализ икономическата и социална модернизация се разглеждат в един раздел под името „социално-икономическа модернизация”. Мотивът ми за този подход е, че в противен случай много от изводите в единия раздел биха се повтаряли и в другия, защото е ясно, че ако нарастват доходите на хората ще се подобри и начина им на живот.

Политическа модернизация

Политическата модернизация предполага създаването на определени политически институции, които са длъжни да способстват за реалното участие на населението във властовите структури и влиянието на народните маси при вземането на конкретни решения (Исаева, 2008).

Основни характеристики:

- ръст на броя на гражданите с политически и граждански права (Исаева, 2008);
- равенство на всички пред закона (Keping, 2015:3)
- свобода на изразяване на мнение (Keping, 2015:15)
- разделяне на функциите на партия и държава (Keping, 2015:21-22)
- свобода на сдружаване и създаване на независими граждански организации (Keping, 2015:21-22)

Културна модернизация

Има поне две интерпретации на термина "културна модернизация": процесът на развитие на култура, който отговаря на съвременните изисквания; Концепцията, според която начините за подобряване на "късните" култури, тяхното влизане в световната общност, са фиксирани.

Има два вида културна модернизация: органична и неорганична. Органичното културно модернизиране се осъществява по "естествен" начин, по време на историческото развитие на страната. Тук процесът на модернизация започва с култура, с промяна в ценностната система, начин на живот, идеали и след това има "смени" в сферата на икономиката. Неорганичната културна модернизация е налагането (от собственото правителство или метрополис) на идеи, начини на живот, ценности, чужди на тази култура. В резултат на това се унищожават традиционните ценности, етичните норми и социалните институции.

Основни характеристики:

- разпространение на грамотността и светското образование (Исаева, 2008);
- създаване на сложна, интелектуална и институционализирана система за подготовка за осъществяване на специализираните роли (Исаева, 2008);

- поява на нови индивидуални ориентации, навици, характеристики, съдържащи в себе си много възможности за приспособяване към широките социални хоризонти (Исаева, 2008);

Основната теза е, че китайският модел на модернизация от догонващ тип е специфичен. Той съчетава в себе си елементи на социалистическата и капиталистическата система. Модернизацията на Китай в периода 1949-1978г. е проблематична и ще покаже в изследването по-долу защо е така. Идеиният комплекс на ККП днес включва: идеите на Маркс, Ленин и Мао, Д. Сяопин („За социализма с китайски специфики”), Дзян Дзъмин (Концепцията за „Трите представителства”) и Концепцията на Ху Дзинтао за „Научното развитие.” Към тези идеи може да добавим и идеите на сегашния лидер на ККП – Си Дзинпин за „Китайската мечта”, въпреки, че те все още не са включени в Устава на ККП. Тези идеи по същество си противоречат една на друга, но именно този факт дава възможност за маневриране от страна на лидерите на ККП при предлагането и прилагането на дадена икономическа реформа.

Централен обект на изследването са процесите на модернизация извършвани в Китай от 1949 до 2012г. **Фокусът на изследването** е върху най-важните аспекти на социално-икономическата, политическа и културна модернизация на страната. Причината да разглеждам всички аспекти на модернизацията е, че анализът на процеса на модернизация на дадена страна би бил непълен ако се игнорира даден аспект. Анализът се фокусира предимно върху периода от края на 1978г. до идването на Си Дзинпин на власт през 2012г. Анализът във Втора глава се явява уведен за същинската част от изследването, която е Трета глава.

Задачите, които трябва да се изпълнят са няколко. **Първо**, да се анализират основните политики, които лидерите на ККП прокламират и реализират в областта на социално-икономическата, политическата и културна модернизация. **Второ**, да се анализира външно-политическата обстановка, която оказва влияние върху процеса на модернизация на Китай. **Трето**, да се анализира влиянието на културата върху процеса на модернизация. **Четвърто**, да се анализират социалните фактори, които оказват влияние върху процеса на модернизация. **Пето**, да се анализират реформите, които се извършват сред държавните и партийните структури. **Шесто**, да се анализират отношенията между лидерите на ККП, които оказват влияние върху процеса на модернизация. **Седмо**, да се анализира влиянието на глобализацията върху всички аспекти на китайската модернизация. **Осмо**, да се анализира влиянието на модернизацията върху околната среда. **Девето**, да се анализира дали при китайската реформа се подобрява ефективността на производството при единица произведена продукция в сравнение с развитите

страни. **Десето**, да се анализират реформите, които се извършват в селското стопанство в периода след 1978г. **Единадесето**, да се анализират реформите, в градската промишленост в периода след 1978г. **Дванадесето**, да се анализира възникването и развитието на Специалните Икономически Зони (СИЗ). **Тринадесето**, да се анализират отношенията между различните крила в ККП и отношенията централни-местни власти.

Основните фактори, които оказват влияние при модернизацията на Китай за изследвания период са: политически (решенията на лидерите на ККП на централно ниво; политиките, които водят лидерите на ККП на местно ниво след 1978г.; отношенията между консерваторите и реформаторите в ККП; сериозните протести, като тези от площад „Тянънмън” от пролетта на 1989г.); икономически (отношенията с другите страни: особено тези от които китайските власти купуват нефт, петрол, газ и други ресурси важни за модернизацията на страната и социални (нивото на грамотност на населението). Иновациите и използването на модерна техника и технологии са важен фактор за ръста на китайската икономика след 1978г. Глобализацията също е фактор оказващ влияние върху процесите на модернизация на Китай. Конфуцианството е важен фактор, който може да окаже потенциално влияние върху всички фактори на модернизацията на страната.

Основните постулати на конфуцианството, които може да бъдат изведени от теориите на Фукуяма, Айзенщат, Уей-Минг и Виноградов, които са представени в следващата глава са следните:

- Безпрекословно изпълняване на решенията на управляващите от страна на народа;
- Подчинение на всички в семейството на най-възрастния мъж в него;
- Уважение на младите към по-старите;
- Децата са длъжни да се подчиняват и на майка си освен на по-възрастните мъже в семейството;

Изследването се базира на вторичен анализ на съществуващи данни, както и анализ на резултати от проучвания на китайски и международни институции. Критически съм анализирал литература на български, руски и английски език, както и анализ на статии и документи, вкл. видео файлове. С цел да се избегне едностранчивостта, при анализа на модернизацията на Китай съм представил анализи и данни на автори от Китай, Русия, България, САЩ, Западна Европа, както и на автори живеещи и работещи в съседни на Китай страни. Използваните книги са свалени както чрез платеният електронен каталог EBSCO, така и чрез безплатни електронни библиотеки. Естествено при анализа съм използвал и значими изследвания на български автори издадени през последните 10-15г. Също така, като източник на

информация съм използвал статии от Интернет, в това число и от официоза на ККП „Женмин Жибао” (версията на руски език на вестника) и от сайта на медийният гигант Би Би Си. Целта на ежедневното следене на двата сайта е да се съпоставят гледните точки на официалните китайски власти и Западната гледна точка представлявана в случая от кореспондентите на Би Би Си.

При съставянето на авторовата концепция се изхожда от предпоставката, че при анализа на модернизацията на една страна с азиатска култура и начин на мислене не е нужно да се използват Западните модернизационни модели при изследване на процесите на модернизация, защото е ясно, че една страна с тоталитарно управление няма как и не е нужно да отговаря на тези критерии. Поради тази причина при съставянето на авторовата концепция съм избрал част от тези критерии, които са приложими за Китай и съм добавил критерии от теории за модернизация, които се отнасят за страни които са се модернизирани по начин, който е различен от западния. Решенията на елита на ККП са много важни, защото при една тоталитарна система на управление процесите на модернизация на съответната страна са до голяма степен контролирани и направлявани от елита на управляващата партия. От анализираниите по-долу теории за модернизация става ясно, че няма един модел за модернизация, а множество такива. Нито една от представените по-долу теории не може да се използва като готова рецепта при анализ на протичащите в днешно време модернизационни процеси в Китай, защото нито една от наличните теории не обхваща в пълнота протичащите в Китай процеси. Китайската модернизация е доста интензивна и наличните теории бързо „остаряват” и не може да послужат за достатъчно убедително описание и анализ на протичащите процеси в страната. Като допълнение голяма част от представените теории се концентрират върху анализ на модернизацията на развитите западни страни, а дяловете свързани с Китай са малко (изключенията са теориите на Виноградов, Уей-Минг и Фан). Към Китай не е задължително да се приложат критериите за модернизация, които се прилагат, когато се анализират процесите на модернизация в развитите Западни страни.

Изследването е разделено на три глави. Първата глава е разделена на три отделни части. В първата част се представя що е то модерност и се описват накратко причините за напредването на Запада при процеса на модернизацията в сравнение с останалия свят.

Във втората част са представени няколко от основните теории за модернизация. Самите теории са разделени на два вида: класически и некласически.

Разгледани са теориите за модернизация на следните учени: У. Ростоу, И. Уолърстийн, Барингтън Мур-младши, Ш. Айзенщат, Ф. Фукуяма, А. В. Виноградов, Ту Уей-Минг и Л. Фан. Всеки един от тях разглежда процеса на модернизация от различен ъгъл и набляга на определени характеристики на модернизацията.

Във Втора Глава се описва и анализира управлението на Мао Дзъдун (1949-1976) и на неговият наследник Хуа Гофън (1976-1978). През декември 1978г. се провежда станалият известен Трети Пленум на XI Конгрес на ЦК на ККП и от този момент се променя икономическият модел на развитие на КНР: преминава се от (само) изолация към реформи и откритост. Самата Втора глава е разделена на шест части.

В първия раздел на втора глава се анализира социално-икономическата модернизация на КНР за периода 1949-1965г. В периода 1949-1957г. се извършва първоначалния етап от модернизацията на страната. През този период влиянието на СССР при китайската модернизация е голямо. В голяма степен елитът на ККП е консолидиран и се постигат планираните цели. Във периода от 1958 до 1965г. настъпва промяна в модела на модернизация на КНР. В първата половина на посочения период Мао Дзъдун ревизира Съветският модел, за да ускори още повече растежа на икономиката. Резултатът е, че не само че няма растеж, а последва истинска катастрофа с милиони загинали от глад. От 1961 до 1965г. Маоисткият модел се ревизира от Дън Сяопин и Лиу Шаоци. Допуска се известна стопанска инициатива, а част от създадените от Мао народни комуни се разпускат, а голяма част са реструктурирани. Реформите приложени от Д. Сяопин и Шаоци са от значение, понеже в още по-голяма степен се прилагат след 1978г. и са една от причините за бързия растеж на КНР след отварянето на страната към света. През този период започват първите разногласия сред партийния елит относно начините за модернизация на Китай. Периода от 1949 до 1965г. се разглежда в един раздел въпреки, че от 1958г. настъпва промяна в модела на модернизация защото най-съществените промени в развитието на Китай настъпват с Културната Революция, която започва през 1966г. Другата причина да се разглежда периода от 1949 до края на 1965г. е, че политическата и културна модернизация се разглеждат за същия период и така може да се сравнят настъпилите промени в различните аспекти на модернизацията за един и същи период.

Във Втория раздел на Втора глава се разглежда политическата модернизация на КНР за периода 1949-1965г. При анализа на политическата модернизация се акцентира върху реформите в два сектора: реформите в

рамките на Китайската Комунистическа Партия (ККП) и на държавните институции.

В Третия раздел на Втора глава се разглежда културната модернизация на Китай за периода 1949-1965г. В раздела се анализират промените, които настъпват в сферата на образованието и опитите за „реформа” в мисленето на интелектуалците.

В Четвъртия раздел на Втора глава се разглежда социално-икономическата модернизация на Китай в периода 1966-1978г. В нея основен акцент е повторния опит за прилагането на крайните тези на Маркс при провежданите реформи в Китай. Също така се акцентира върху промените, които настъпват в икономическата сфера след 1971г., когато отново се допуска известна стопанска инициатива за гражданите и предприятията.

В Петия раздел на Втора глава се разглеждат политическата модернизация, която се извършва в Китай в периода 1966-1978г. Акцента е върху опитите на Мао да извърши радикални реформи в ККП и сред държавните институции. След смъртта на Мао се наблюдава възстановяване на нормалната дейност на ККП и държавните институции.

В Шестия раздел на Втора глава се разглежда влиянието на Културната Революция върху промените в сферата на културата в Китай в периода 1966-1978г. Основния акцент е, че Културната Революция разтърсва китайската култура, но не я променя драстично.

Трета глава обхваща периода от края на 1978г. до управлението на Си Дзинпин (октомври 2012). Анализът в Трета Глава е разделен на два раздела. Първия раздел анализира процесите на модернизация в страната от края на 1978г. до началото на 1992г., а втория раздел анализира същите процеси, които протичат в периода 1992-2012г.

В първия подраздел към Трета глава се анализира социално-икономическата модернизация, която се извършва в периода 1978-1992г. В анализа се поставя акцент върху реформите в селското стопанство, градската промишленост и експеримента, който се извършва с откриването на няколко СИЗ в Китай.

Във втория подраздел се разглежда политическата модернизация, която се извършва в периода 1978-1992г. Поставя се акцент върху реформите, които се извършват в рамките на ККП и на държавните организации.

В третия подраздел към тази раздел се разглеждат промените, които настъпват в страната в сферата на културата. Поставя се акцент върху промените в начина на мислене на китайците в периода на реформи; влиянието на Запада върху Китай; китайското влияние върху Запада и политиката за „Едно дете в семейство”.

Във втория подраздел се разглеждат процесите на модернизация протичащи в Китай в периода от началото на 1992г. до идването на Си Дзинпин на власт.

В първия подраздел на втория раздел се разглежда процеса на разгръщане на реформите в областта на социално-икономическата модернизация. Освен, че както в предния подраздел за социално-икономическата модернизация се разглеждат реформите в селското стопанство, градската промишленост и СИЗ се поставя акцент и върху процесите на създаване на оригинални китайски иновации. Отделя се внимание и на отношенията на Китай със Запада и други страни, от които Китай внася петрол, газ и други продукти.

Във втория подраздел се обръща внимание на продължаващите реформи в рамките на ККП, държавните институции и разширяващата се изборителна система в Китай, която освен селяните включва и част от гражданите, които също могат да участват при изборите за определени длъжности като кандидати или гласоподаватели. Анализират се опитите на властите да разделят функциите на партия и държава. Също така се анализира доколко в Китай се допуска свобода на изразяване на мнение и свобода на сдружаване.

В третия подраздел се разглеждат промените, които настъпват в начина на мислене на китайците. Анализира се доколко процеса на модернизация на страната оказва влияние върху културата на китайците а от там и върху другите аспекти на модернизацията.

Първа глава. Раждането на модерната епоха. Теории за модернизация.

1. Раждането на модерната епоха.

Исходната точка, от която тръгва анализа е раждането на модерната епоха. В анализа накратко се описват и анализират етапите през които преминават при своето развитие първите модернизирани се страни като САЩ и Великобритания. При анализа са представени основно гледните точки върху модерността и модернизацията на Запада на следните автори: Тулмин, М. Вебер, Н. Розенберг, Л. Бърдзел и Й. Шумпетер.

Сред авторите пишещи за раждането на модерната епоха, няма единно мнение по въпроса от коя дата започва тя. Според Тулмин в зависимост от това кой критерий изберем за нейно начало старта на модерната епоха може да варира от 1436г. и въвеждането от Гутенберг на подвижния шрифт до интерпретацията на сънищата на Фройд през 1895-а. Все пак ако се възприеме, че началото на модерната епоха е свързано с възприемането на

рационалните методи във всички сериозни области на интелектуалното изследване то нейното начало е в периода 1630-1680г. (Тулмин, 1994:14-24).

Социологът М. Вебер свързва настъпването на модерната епоха с рационализма. Според неговата теория протестантството е в основата на Западния възход. Сред другите фактори обуславящи възхода на Запада са, че само там има рационална наука с математическа основа (Вебер, 2001:75-78).

Вебер разграничава капитализма от всякакви форми на грабителство. Капиталовата на Вебер е протестант с асиметрично поведение, който не харчи пари за излишни неща, пресметлив, трудолюбие и винаги идва на време на работа (Вебер, 2001, 107-127).

При внимателно вглеждане в статията на Чалъков (Чалъков, 1997), прави впечатление, че Шумпетеровия предприемач за да получи пари от банка трябва да докаже рентабилността на своя проект. Нищо подобно не се изисква от Веберовия предприемач, който може да разчита на заем от банка, чиито управител е протестант. Проверява се миналото на кандидата, но не и рентабилността на проекта му. Шумпетер не споменава нищо за значението на религията при извършването на икономическата дейност.

Според друга гледна точка възхода на Запада се дължи на експериментирането с нови продукти. На Запад експериментаторите са частни лица (Розенберг, Бърдзел, 1993: 33-41).

Друга предпоставка за Западния възход е установяването на връзката между науката и индустрията през 1875г. Преди това такава връзка съществува само в химията. Западът трансформира научните познания в икономически растеж (Розенберг, Бърдзел, 1993: 292-294).

2. Понятие за модернизация.

Исторически погледнато понятието модернизация се използва в три различни значения: 1) като вътрешно развитие на страните от Западна Европа и Северна Америка, отнасящо се към европейското Ново време; 2) догонваща модернизация, която практикуват страни невключени в горната група, но стремящи се да ги догонят; 3) процес на еволюционно развитие на вече модернизирани общества (Гавров, 2012:821-830).

3. Теории за модернизация.

Представените в дисертацията теории са разделени на две групи: класически и Некласически. Представените теории са на утвърдени в своята област учени. Те са от различни страни и поколения.

4. Класически теории за модернизация.

В раздела представям накратко теорията на У. Ростоу. Според неговата теория всички страни по света може да се модернизират по един и същи начин, като не се допуска прескачането на стадии на развитие, а само разлики в периодите на преминаване от един в друг стадий. Той предвижда възможност за модернизация само на страни с капиталистическа икономическа система (Ростоу, 1993).

Фазите описан от Ростоу са следните: традиционно общество; създаване на предпоставки за подем; подем; придвижване към зрялост и високо равнище на масово потребление (Ростоу, 1993).

5. Некласически теории за модернизация.

Некласическите теории за модернизация се различават от класическите, защото смятат, че една държава може да се модернизира по различни пътища т.е. няма универсален механизъм за модернизация приложим във всяка страна по света.

Теорията на Имануел Уолърстийн

Теорията на Уолърстийн в голяма степен повтаря тази на Ростоу. Уолърстийн прави анализ на първите две модернизирани се страни, а именно Великобритания и Франция. За разлика от Ростоу обаче, Уолърстийн дори и не намеква, че е възможно друга страна да извърви пътя на първите модернизирани страни.

Според тезата на Уолърстийн възхода на Великобритания се дължи на земеделието и изобретяването на машините. Твърди, че е нужно да се развие поне един сектор от икономиката и около него да се развият спомагателни сектори. Отдава важно значение и на търговията на Великобритания и Франция с техните колонии, която е неравнопоставена за последните (Wallerstein, 1989: 14-27).

Теорията на Барингтън Мур – младши

Според Мур за да се модернизира една страна е нужно да има предпоставки за това. Най-важната предпоставка за модернизацията на

дадена страна според него е земеделieto, което да е моторът, който да финансира развитието на другите сектори на икономиката (Moore, 1966:5-20).

Теорията на Франсис Фукуяма

Фукуяма разделя страните на две големи групи. В първата група страни доверието е голямо в рамките на семейството, рода и клана (Китай, Тайван, Макао, Хонконг, Сингапур, Южна Италия и части от Франция). Във втората група попадат страни, в които доверието е по-голямо в рамките на цялото общество. В тази група Фукуяма посочва страни като Германия, Япония и САЩ. От тази разлика според него следват значителни различия при правенето на икономиката и в нейната структура (Фукуяма, 1997).

Според него комунистическите системи като китайската са обречени някой ден да преминат към либерална демокрация, защото последната е лишена от вътрешни противоречия. Идеалът за либерална демокрация не подлежи на усъвършенстване (Фукуяма, 2006:27-28).

Теорията на Шмуел Айзенщат

Айзенщат е автор на теорията за множеството модернизации. Той дели цивилизациите на: „Стари Аксиални“ (Античен Израел, Гърция, Китай, Индия, Иран), „ Аксиални“ (Християнство и Ислям) и „Неаксиални“ (всички останали).

Според неговата теория няма един модел на модернизация а множество такива. Причините за различния модел на модернизация трябва да търсим в далечното ѝ минало. От миналото на дадена страна се пренасят определени черти, които оказват влияние върху начина ѝ на модернизиране (Arnason, 2005).

Части от теорията на Айзенщат, като тези свързани с влиянието на културата при правенето на икономиката повтарят тезите на Фукуяма в голяма степен (Eisenstadt, 2005).

Теорията на А. Виноградов

Според неговата теза, успехът на реформите в Китай се дължи на решаването на противоречията между социализъм и пазар, традиция и модернизация, комунизъм и либерална демокрация (Виноградов, 2008).

При анализа на китайската модернизация Виноградов акцентира върху решенията, които взимат лидерите на ККП в периода 1978-2007г. Лидерите на управляващата партия са най-важните дейци в една страна с тоталитарна

система на управление. В периода на реформи ловко се маневрира с понятията. При преодоляване на крайните тези на Маркс например се твърди, че той също е предвиждал капитализма да съществува паралелно с комунизма в първоначалните етапи на налагането на комунистическата система.

Теорията на Ту Уей-Минг

Основната теза на Уей-Минг е, че конфуцианството съдържа голям потенциал за развитие на дадено общество понеже китаецът работи усърдно за да не остане по-назад от постиженията на своите предци (Wei-Ming, 1985:12).

В конфуцианството идеалът за себerealизация не е задължително да се случи в рамките на рода или семейството, а в рамките на обществото, държавата и света (Wei-Ming, 1985: 155-160).

Теорията на Лиу Фан

Според теорията на Л. Фан успешната за момента китайска модернизация след 1978г. се дължи на преодоляването на противоречията между социализъм и пазарна икономика в три пункта. Първо, дали пазарна икономика се равнява на капитализъм? Второ, от социалистическата икономика дали следва да има само публична (държавна и общинска) собственост? Трето, дали частната собственост е равна на буржоазия? (Fan, 2014: 636-637). В теорията на Фан не се засяга периода преди 1978г. Това го отличава от другите теории. Описаните от Фан противоречия се преодоляват чрез решения на партийни пленуми и промени в Конституцията на Китай.

6. Теоретичен модел и рамка на изследването.

При съставянето на теоретичния модел на изследването се стъпва на подхода на Виноградов, който изследва китайската модернизация през призмата на решенията които взимат лидерите на ККП. Настоящото изследване значително разширява и променя теоретичния модел на Виноградов. При изследване на модернизацията на страна с хилядолетна традиция и култура не може да не оказва влияние върху ръководителите на партията и държавата конфуцианството. Поради наличието на хилядолетно религиозно-етическо учение като конфуцианството имплицитно се изключва страната да тръгне да се модернизира по западен модел. Изходното предположение е, че конфуцианството оказва влияние върху всички аспекти на модернизацията на Китай. В един глобализиран свят фактори, които оказват влияние на модернизацията на Китай са външната търговия, отношенията с другите страни и глобализацията. Освен конфуцианството при

китайската модернизация влияние оказва и марксизма. Именно преодоляването на основни постулати от марксизма прави възможно да се съчетаят елементи от социализма и пазарната икономика и то по такъв начин, че системата се реформира без да срутва. При установяването на целта на изследването, а именно дали китайският модернизационен модел е уникален се правят препратки към теориите на представените автори за да се установи дали и в каква степен кита има прилика с представените в първа глава модернизационни модели. Индикаторите за модернизация представени в увода са от различни автори и са подбрани за да включат най-значимите индикатори от съответния аспект на модернизацията. Вторият критерий при подбора им е да са приложими към Китай.

Втора глава. Модернизацията на Китай в периода 1949-1978г.

2.1. Модернизацията на Китай в периода 1949-1965г.

Социално-икономическата модернизация а Китай в периода 1949-1965г.

Изходната точка за анализа се явява датата 01.10.1949г., когато на власт след продължителна гражданска война в Китай на власт идва ККП, която печели войната с Гуоминдана (Националистическата партия на Китай).

Страната чиято модернизация от догонващ тип стартира е бедна, а обществото традиционно. Според данните на китайския икономист Ху Анганг, през 1949г. селскостопанската продукция е 58,59% от цялата и осигурява 68,4% от националния доход. През 1952г. тези цифри са 45,4 и 57,7%. През 1952г. дялът на съвременното производство е 4,4%, а на занаятите е 7,7% (Angang, 2013:83-88).

Китайската модернизация започва в една сложна обстановка, при която вече на ход е Студената Война между Запада и Социалистическия блок воден от СССР. Китай е причисляван и се само причислява към Социалистическия блок.

В първите няколко години в Китай е голямо съветското влияние. В периода 1953-1957г. в страната се прилага първия петгодишен план по подобие на тези в СССР и другите социалистически страни т.е. в Китай се прилага нещо, което вече е изпробвано на друго място и няма риск от провал. Фактор, който допринася за успешното изпълнение на плана е, че към този момент елитът на ККП е единен. Сред елита на ККП има две крила, които се борят за надмощие и то още преди идването на партията на власт. Едното крило водено от Мао е за бързо преминаване към комунизма и премахване на всякакви частни стопански инициативи т.е. те са за налагането на Проекта в

чистия му вид. Втората група водена от Джоу Енляй, Л. Шаоци и Д. Сяопин. Те смятат, че не трябва да се избързва с преминаването в света на комунизма поне още 10-15 години. Тази борба не излиза на повърхността до края на 1957г.

През 1958г. Мао укрилен от успешното изпълнение на Първия Петгодишен План, решава да ускори темповете на модернизация на страната. Стартира така нареченият „Голям Скок Напред“, който има за цел да подобри Съветския модел и да превърне Китай в богата и благоденстваща страна за кратък исторически период. Китай няма необходимия научен и технически потенциал за да постигне целта.

Реалността е, че в периода 1958-1961г. следва спад на промишленото производство. Спада продължава и през 1962г., когато промишленото производство намалява с 40% спрямо периода спрямо периода 1958-1959г. (Стефанов, Колева, 2015: 178-183).

През 1961г. Мао е принуден да се оттегли от управлението на страната. Властта в Китай се поема от икономическата номенклатура водена от Лиу Шаоци и Д. Сяопин. Те отпускат известна стопанска инициатива за гражданите и фирмите. Положителните резултати не закъсняват.

През 1962г. селскостопанското производство се възстановява до нормалните си граници, а през следващите няколко години се наблюдава стабилизиране. За периода 1961-1965г. заетостта нараства ежегодно с 5,5% (Стефанов, Колева, 2015:182). Този период от китайската история е важен, защото тези реформи се прилагат и се разгръщат още повече след 1978г.

Политическата модернизация на Китай в периода 1949-1965г.

В Китай в периода 1949-1956г. ККП управлява съвместно с още няколко партии, които са забранени без ККП в навечерието на „Големия Скок“. Преминаването към еднопартийно крайно ляво управление е сериозна промяна спрямо периода преди 1949г., когато управлява една крайно дясна партия. С началото на „Големия Скок“ през 1957г. Започва един процес на ерозиране на ККП. До 1969г. не се провежда Партиен Конгрес, заседанията на ЦК и ПБ са все по-редки и т.н. През този период не се наблюдават сериозни смущения в дейността на държавните структури.

Културна модернизация на Китай в периода 1949-1965г.

В периода след Революцията, лидерите на ККП се стремят да наложат комунистическата идеология, като в същото време се стремят да използват

определени постулати от конфуцианството в своя полза, но без да се позовават на Конфуций.

Паралелно с реформите ККП провежда и няколко кампании за „реформиране на мисленето“. Първите подложени на „реформиране“ са интелектуалците. Това са ако не кръвните, то поне духовните наследници на конфуцианските книжовници, които в миналото определят културните стандарти и управляват политическата структура независимо на коя династия служат (Лифтън, 2010:225-359). Изборът пред интелектуалците е да се превърнат послушни оръдия на режима или да се превърнат в негови жертви. Такива кампании се провеждат също и през 1955 и 1956г. Като последната кампания е известна като „Стоте цветя“. При нея властите призовават учените да казват какво мислят за като обещават, че няма да има санкции срещу тях. Мненията на интелектуалците обаче смущават Мао, защото те обвиняват ККП в деспотизъм, а някои призовават в Китай да се проведат парламентарни избори с участието на много партии (Лифтън, 2010:366-370). Следват репресии срещу интелектуалците, но убитите са малко.

2.2. Модернизацията на Китай в периода 1966-1978г.

Социално-икономическата модернизация на Китай в периода 1966-1978г.

Културната Революция е разделителната линия между двата изследвани периода в тази глава, защото с нейното официално стартиране през август 1966г. настъпват промени във всички аспекти на китайската модернизация. Културната революция е един невъобразим хаос, който продължава до смъртта на Мао през септември 1976г. Хаосът е пълен в първите три години на Културната Революция. Със стартирането на Културната Революция латентният сблъсък между консерваторите начело с Мао и реформаторите и умерените, чиито представители съответно са Д. Сяопин и премиера Джоу Енлай преминава в директен сблъсък.

Културната Революция представлява втори опит за буквална реализация на Проекта. Резултата е същия като при „Големия Скок“, спад на производителността на труда, спад на произведената продукция и неефективно изразходване на финансовите средства.

Китайските лидери в периода 1964-1971г. Влагат много средства за строежа на военни бази в отдалечени райони, страхувайки се от нападение от страна на САЩ и СССР. Идеята е базите да се самозадоволяват при нужда. Инвестираните в тях капитали са половината от всички направени инвестиции през този период, а дават само 19% от БВП. През 1965г. Има

10533 невоенни предприятия даващи 47% от продукцията, а през 1971г. са 141 фабрики и дават 8% от продукцията. Продуктивността в земеделието рязко спада, както и стандартът на живот на селяните. Индустрията расте средногодишно с 13,5% в периода 1969-1976г. (Феърбанк, Голдман, 2013:476-477).

Управлението на Мао не може да бъде описано само в черни краски. Той постига определени безспорни успехи. Между 1952-1978г. брутното промишлено производство на КНР нараства 16 пъти. Тежката промишленост нараства 28 пъти. Броят на работниците се удвоява. Създадени са 200 млн. работни места, към 1978г. работят 402 млн. души. Заетостта в селското стопанство нараства с 68%. Към 1967г. дялът на модерния сектор е 67% (Angang, 2013:590-591). По време на управлението на Мао в Китай се извършва индустриализация. Нивото на техниката и технологиите с времето остарява, защото страната се развива в условията на (само) изолация.

През 70-те години на ХХв. записалите се в училище деца са 95% от всички в сравнение с 49% през 1952г. Неграмотни сред възрастното население над 15г. са 80% през 1952г. и 25% през 1978г. Също така намаляват нивата на смъртност и нараства средната продължителност на живота от 35г. през 1949г. на 66г. през 1980г. (Angang, 2013: 592-596).

Политическа модернизация на Китай в периода 1966-1978г.

През август Мао стартира Културата Революция. Една от целите му е да извърши радикална политическа и икономическа реформа. При Културната Революция, Мао атакува партийни и държавни кадри на най-различни нива, като ги подлага на „тест“ дали са се отклонили от пътя на комунизма и не водят Китай към капитализъм.

Има два подхода за реформиране на държавни и партийни структури. Първият е, чрез революция и класови борби да се унищожи радикално политическата структура и да се изгради от пепелта. Вторият е, чрез реформи и институционално развитие – чрез демокрация и правова държава, постепенно да се премине от съществуващата система към нещо по-добро (Angang,2013:371). Мао приема първия подход през 1966г. за да преструктурира радикално партията и държавата. Вторият подход би му отнел много време. От гледна точка на Мао, опонентите му водят страната по пътя на капитализма още от 1961г. насам и той като лидер на Революцията има легитимното право да спре този процес, дори и с цената на физическо премахване на опонентите си.

Основните поддръжници на Мао в първоначалните етапи на Културната Революция са ученици от горните класове, студенти икономични бедни младежи, които смятат, че подкрепяйки Мао извършват значимо дело.

Следващият партийен конгрес вместо през 1961г. се провежда през 1969г. Тогава кадрите, които подкрепят Мао заемат властовите позиции, а неудобните за него кадри са премахнати. Засилва се влиянието на военните в ККП. До смъртта на Мао партийните организации не функционират нормално.

На XI Конгрес на ККП през 1977г. е приет нов Устав на ККП. Новият устав включва 19 глави вместо 12, както е според предния устав от 1973г. (Гудошников, Барахта, Беронов, 1979: 328-333). След края на управлението на Мао се наблюдава едно връщане към реалността и поправяне на неговите грешки. Повишаването на ролята на законите и правилата е важно условие за бъдещата модернизация на страната.

Подобно на реформите в ККП такива се извършват от Мао и сред партийните структури. По време на Културната Революция Мао закрива редица органи като прокуратурата като „ безмислени“. Съкращават се в някои ведомства над половината от кадрите (Angang, 2013: 475-476).

Културна модернизация на Китай в периода 1966-1978г.

По време на Културната Революция в Китай за дълъг период от време са затворени почти всички училища, университети и повечето научни учреждения. Няма как да се модернизира една страна, в която образованието и науката не са приоритет на управляващите.

Културната Революция, която има за цел да промени китайската култура почти не докосва селата. Само в 231 села в периода юли 1966 – декември 1968г. има някакви вълнения. В 42% от случаите те са в райони около Пекин, Шанхай, Гуанджоу, в други 22% вълненията са в рамките на 50 км. от голяма град, а в други 22% в рамките на 100 км. от средно голям град и само в 15%от случаите вълненията са на повече от 100 км. от голям или средно голям град (Harding, 1997:251).

През анализирания период страната се стреми през голяма част от времето да се модернизира чрез опити с прилагането на крайните постулати на Маркс, Ленин, Сталин и Мао. Резултата е, че прилагането на тези тезиси довежда до спад на БВП и милиони загинали от глад. Страната постига ръст

на БВП, когато не се прилагат крайните тези на класиците на комунизма. Това е ценен урок за наследниците на Мао в периода на реформи.

Трета глава

Модернизацията на Китай в периода 1978-2012г.

3.1. Модернизацията на Китай в периода 1978-1992г.

Социално-икономическата модернизация на Китай в периода 1978-1992г.

В края на 1978г. След решенията на Трети пленум на XI Конгрес на ККП се извършва промяна на модела на модернизация на Китай. Китай започва бавно и планомерно да се „отваря“ към света. Преминва се от един модел на модернизация в условията на (само) изолация към такъв на сътрудничество с другите страни по света.

Реформите, които стартират се извършват според древната китайска поговорка „пипни камъните“ преди да пресечеш реката т.е те се изпробват в определен район и ако са успешни се прилагат и в други части на страната.

Реформите стартират от китайското село, защото положението на селяните е много по-лошо от това на гражданите. Реформите в селото започват с постепенна деколективизация на земята; отпускане на цените на земеделската продукция, като в първоначалните периоди държавата изкупува част от произведената продукция на фиксирани цени, а друга част се продава на пазарни. Получава се една система, при която се смесват пазарна и социалистическа икономика. Постепенно дела на определяните от държавата дни на стоки, услуги и суровини драстично спада.

Сходни реформи на тези извършени в селското стопанство се прилагат и в градската промишленост след 1985г. Целта на реформите в градската промишленост е предаване на част от правата за управление от държавата на самите предприятия. Втората идея е да се преотстъпи на предприятията част от печалбата с цел повишаване на мотивацията за постигане на по-високи резултати (Стефанов, Колева, 2015:245).

Изследване на Световната Банка от 1998г. показва, че с времето се увеличава дялът на държавните предприятия, които са на загуба. През 1986г. 16% от държавните предприятия са на загуба, докато през 1991г. са вече цели 30% (Jefferson, Singh, Junling, 1999:143-144).

При реформите в градската промишленост обаче за разлика от тези в селото има моменти на връщане назад т.е. в един момент се отпускат цените

на определени стоки, суровини и услуги, а в друг момент се връща централизираното определяне на цените им.

Реформите в градската промишленост обаче срещат съпротива сред средите на плановиците в ККП на централно ниво. Спада на ръста на БВП на държавните и провинциалните предприятия съвпада са периодите на политическа нестабилност и най-вече от началото на 1987 до началото на 1992г.

Важна част от стратегията за развитие на страната е създаването на Специалните Икономически Зони (СИЗ). Целта е да се привлекат чужди капитали, техника и технологии при управлението на китайските фирми. Тези зони не са измислени от китайските власти. Такива зони през 1979г. съществуват в Сингапур, Тайланд, Ю. Корея, Япония и т.н. През 1979г. са открити първите четири СИЗ: в Шънпжен, Чжухай, Шанту и Ксиамен, а през 1980г. в Сямън.

СИЗ са три различни вида. Първият вид са със специални конституционни права на управляващите зоните. Те са назначени, а не са избрани. Вторият вид са райони насочени към „техничко-икономическо усвояване“ и обхващат 14 крайбрежни града. Третият вид са „райони за икономическо усвояване“. В тях ново застроените територии не са големи. Прави впечатление бързият ръст на тези райони. В края на 1988г. 288 града и райони са определени за СИЗ. Тяхната територия е само 330 хил. кв. км. или 3,3% от площта на страната. Населението в тях е 160 млн. души или 14,6% от общото. След 1988г. СИЗ нарастват и достигат 426 хил. кв. км. и 293 населени места, в които живеят 290 млн. души (Попов, 2004:141).

При модернизацията на страната китайските лидери следват определена стратегия. В първоначалните периоди на модернизация се внасят чуждестранни технологии и се изнасят непреработени продукти от селското стопанство, а в последствие започва износа на готови продукти. Тази стратегия вече е прилагана от страни като Япония и Ю. Корея в първоначалните периоди на тяхната модернизация. Тези страни, по подобие на Китай също се управляват дълго време от една партия, макар и некомунистическа.

В периода на реформи борбата между двата основни клона ККП консерватори и реформаторите продължава. Спорът е както за хода на икономическите реформи, така и за политическите. Консерваторите са за: преобладаване на плановата икономика; централизирано определяне на цените на основните стоки, суровини и услуги; допускане на частния сектор в

периферни сектори на икономиката; стопиране на политическите реформи и т.н. Реформаторите (либералите) са за: засилване ролята на пазара; пазарът да определя цените на основните стоки, суровини и услуги; продължаване на политическите реформи и т.н. В периода на реформи борбата между двата клона не води до милиони жертви, както е по време на управлението на Мао. С малки изключения Д. Сяопин отстранява елегантно опонентите си, като в някои случаи това става чрез законодателни промени свързани с възрастта и/или броя на мандатите за заемане на определена длъжност.

Политическата модернизация на Китай в периода 1978-1992г.

Китайската политическа реформа, която се осъществява в периода след 1978г. е административна. Тя се състои в това да се рационализира дейността на съществуващите държавни и партийни структури; да се намали броя на администрацията; премахване на някои пречки пред инвеститорите и на посл дни място партийните и държавните органи да работят спазвайки законите на страната.

Политическата система на днешен Китай се различава от тези в комунистическите и в Западните страни. При първите има една-единствена партия, а при вторите многопартийна избирателна система. В Китай има 9 партии, но без ККП на останалите е забранено да се занимават с политическа дейност. Тези осем партии в началния период след 1949г. участват заедно с ККП в управлението на страната, преди да бъдат забранени в края на 1956г. Тяхното мнение се чува в Националния Политически Консултативен Съвет. Според официалната пропаганда на ККП, мнението на представителите на партиите изразено на този Съвет се взема под внимание. Според пропагандата, тези партии не са управляващи, но не са и опозиция. Именно това е „третият път“ на Китай в сферата на политическата система.

В Китай в периода на реформи се създават милиони граждански организации. Няма точни данни за броя им, но се предполага, че са между 2 до 2,7 млн. В Китай има три вида граждански организации, които не подлежат на регистрация. Първата група са организации на хора, които принадлежат към Консултативната Политическа Конференция на Китайския Народ (КПККН). Второ, социални асоциации определени от Държавния Съвет като организации, за които не е нужна регистрация. Трето, групи установени от агенции, институции, предприятия и работещи в тях. Също така организации създадени от правителството не подлежат на регистрация (Keping, 2011:88-89).

Културната модернизация на Китай в периода 1978-1992г.

В периода на реформи в Китай се пренасят някои неща, които са характерни още за Имперски Китай, като например минимализирането на участието на народа при управлението на страната. Това е в потвърждение на теорията на Айзенщат представена в първа глава на изследването, който твърди, че при модернизацията на дадена страна се пренасят някои предмодерни традиции.

Безспорно е, че в периода на реформи в Китай се засилва Западното влияние и респективно навлиза западната култура, чрез филми, ресторанти, мода и т.н. Друга промяна в културата на китайците обаче е наложена от самите власти чрез политиката за „едно дете в семейство“.

В Китай е практика до 1978г. в семействата да има по няколко деца и най-вече момчета, които да се грижат за родителите си, защото в Китай все още не всички имат право на пенсии. През 1979г. със закон се въвежда практиката за едно дете в семейство. Тези, които имат едно дете получават редица предимства: при получаване на жилище; по-лесен достъп до детски ясли; по-добро училище за единственото дете и т.н. Тези правила са валидни за двойките, които сключат договор, че ще имат едно дете. Тези, които не сключат такъв договор се лишават от всякакви привилегии. Те рискуват да загубят работата си; заплащат по-високи данъци и са подложени на социален позор. Глобите за раждане на второ дете достигат до няколко пъти годишния доход на семейството (Бъчева, 2009:403).

3.2. Модернизацията на Китай в периода 1992-2012г.

Социално-икономическата модернизация на Китай в периода 1992-2012г.

Обиколката на Д. Сяопин в Южните провинции в началото на 1992г. е повратен момент за реформите в Китай. Не е пресилено да се каже, че след тази обиколка на Д. Сяопин в периода януари-март 1992г. в Южен Китай реформите се рестартират и набират мощ. Реформите в Китай се забавят след събитията от площад „Тянънмън“ през пролетта на 1992г.

Въпреки, че обиколката на Дън съживява реформите, то големите китайски държавни предприятия продължават да трупат загуби. Основната причина е във въведената след 1987г. система на „двойните гаранции“. При тази система държавата инвестира в определен брой големи държавни предприятия, като поема всичките им разходи и прибира печалбата им. Проблема е, че тези предприятия не реализират печалби, защото работят при една система на „меко бюджетно осигуряване“ и управителите им нямат интерес да подобрят производителността или качеството на произведената

продукция, защото това няма да им донесе допълнителни дивиденди. Премиер на страната в периода 1987-1998г. е консерваторът Джу Ронджъ, който се стреми всячески да попречи на вкарването на елементи от пазарната икономика в китайската Икономическа система.

За ускоряването на икономическия растеж на Китай след 1998г. играе важна роля програмата на премиера Джу Ронджъ за „малко правителство и голям пазар“. Тази програма има две цели. Едната цел е да се намали броя на администрацията, а другата цел е да се премахнат отдели, които отговарят за икономиката на микро равнище. Преструктурират се и промишлените агенции. Целта е да се намали контролът им върху предприятията (Feng, 2006:129-131).

Държавният сектор, който е на загуба през 90-те години е на печалба към 2007г. За 2007г. печалбата на най-големите 150 държавни предприятия е за 150 млрд. щ. д. Държавата позволява на държавните предприятия да привличат капитали и чрез фондовата борса (Jacques, 2009:207-209).

Въпреки бурното развитие на Китай в периода на реформи, страната продължава да изостава от водещите световни сили по показателя ефективност на използваните ресурси.

Потреблението на електроенергия при производството в Китай е 4,97 пъти повече от тази в Германия, 4,43 пъти повече от това в Япония, 3,82 пъти в сравнение с Бразилия и 1,67 пъти повече от Индия (Xiaofeng, 2011:318).

Китайските власти още в началото на периода на реформи изготвят и следват план за превръщането на китайската икономика в иновативна. Стратегията включва освен собствени разработки да се купуват и лицензии и патенти за производството на иновативни продукти.

В началото на ХХІв. китайските власти вече преминават към следващата фаза от плана си, който включва покупката на самите Западни компании, които произвеждат иновативни продукти. В периода 2006-2010г. се наблюдава значителен ръст на покупката на Западни компании от страна на китайски държавни компании. Броят на закупените от китайски фирми Западни компании е както следва: 2006 – 20; 2007 – 33; 2008 – 38 и 2010 – 5. В периода от 2000 до 2012г. вносът на машини в Китай намалява и се увеличава износьт, но все още Китай е на дефицит с 5 млрд. щ. д. към 2012г. (Стефанов, Колева, 2015:368).

Две оригинални китайски иновации през 2016г. стават особено известни: дрон, който може да превозва човек и автобус, чийто под е два

метра над земята. Първата китайска иновация, за 2016г., която привлича медийното внимание е дрон¹, който може да превозва и човек. Общата тежест на дрона и пътника не може да надхвърли 300 кг. Разработката е на частната китайска компания Ehang inc. Предвидената единична продажна цена за бройка е около 200 хил. щ. д.

На 25.05.2016г. е тестван автобус², чиято основа е два метра над земята и под него може да минават коли. Самият автобус се движи по специални релси и може да превозва до 300 човека едновременно. Целта е чрез този автобус, който се движи на ток да се намали отделянето на средна емисии във въздуха и също така да се намалят задръстванията, защото под автобуса може да преминат леки коли.

Политическата модернизация на Китай в периода 1992-2012г.

В периода след началото на 1992г. политическите реформи в Китай продължават. Според китайското разбиране демократизация означава правото всеки да си казва мнението. Част от този процес на демократизация на ККП са вътрешните избори. При тези референдуми на различни нива на партията се поставят въпроси и се подлагат на гласуване. След като се вземе дадено решение се предлага на горните партийни институции да го утвърдят. Различни идеи към правителството и партийните органи се предлагат и през социалната платформа Уеибо (Keping, 2015:32-37).

Една важна промяна в периода на реформи спрямо предходния период е изискването на управляващите за всяко свободно изборно място да има повече от един кандидат. Целта е по този начин да има конкуренция за свободните места и избиращите да имат избор. Това се отнася както за изборите за селски кметове, така и за други избори за партийни и държавни постове. Всички кандидати предварително се утвърждават от ККП.

В същото време се извършва и административна реформа, която в общи линии приключва през 2002г., когато броят на администрацията е намален на половина и поне формално всички назначения стават след конкурс.

В периода на реформи няма особени промени в начина на функциониране на гражданските сдружения. И до ден днешен те подлежат на

¹ Chinese drone maker unveils human-carrying drone <http://phys.org/news/2016-01-chinese-drone-maker-unveils-human-carrying.html> Статията е публикувана на 06.01.2016г. Последен достъп на 06.09.2018г

² China: The bus that will drive over cars <http://www.bbc.com/news/world-asia-china-36390419>. Публикацията е от 26.05.2016г. Страницата е последно посетена на 06.09.2018г

двойна регистрация: по район на извършване на дейността и към съответното министерство към което принадлежи предмета им на дейността.

Културната модернизация на Китай в периода 1992-2012г.

Он-лайн платформите стават част от базисното обучение на кадрите (Kering, 2015:140-1412). Промяната спрямо периода на управление са видими. При новата ситуация кадрите са насърчавани да ходят в чужбина. В периода на реформи Партията все по-често започва да изпраща кадри, които се обучават в чужбина. След 1993 г. кадрите на ККП освен в Китай се обучават в Хонг Конг, Харвардски, Йейлски, Оксфордски и други университети.

В края на 2004г. китайските власти предприемат една от най-добре планираните акции за разпространение на китайската култура по света. Тогава стартира разкриването на редица културни институти по света на инаи на Конфуций. За периода 2004-2014г. са разкрити над 350 такива институти (вкл. в Станфорд; Колумбийския Университет и Университета в Пенсилвания) и др. Над 1/5 от всички институти „Конфуций“ се намират в САЩ. Има и теми, които са забранени в тези институти, например не е позволено да се говори за събитията от „Тяньмън“ през 1989г. (Пилсбъри, 2015:168-170).

В периода на реформи политиката за „Едно дете в семейство“ претърпява промени, като от края на март 2016г. е разрешено всяко семейство да си до две деца, а в селата до четири деца в семейство.

В трета глава се развива основната теза на дисертацията, а именно, че китайският модел на модернизация е специфичен. Спецификата на китайския модел се състои в комбинирането на елементи от капиталистическа и социалистическа система. Китайският модел прилича в някаква степен на НЕП-а на Ленин реализиран в СССР в периода 1921-1927г. Китайският модел обаче е много повече от НЕП. При китайския модел цените на голяма част от стоките се определят на пазарен принцип и той се осъществява при ситуация при която Китай си сътрудничи, но и съперничи със Запада. Китайската модернизация е планирана и направлявана. Тя се основава на традициите на страната, които позволяват дадена идея да се изпробва в малък район и ако е успешна да се разшири в други райони. Подобно нещо не е изпробвано нито в СССР, нито на Запад. Китай се „отваря“ предимно към Западните страни и Япония. Целта е от тези страни Китай да се сдобие с техника, технологии и управленско ноу-хау.

Друга уникална черта на този модел е, че въпреки реформите и отварянето към света държавната и друга публична собственост надхвърлят тази на частните китайски и чуждестранни предприятия. Държавата запазва контролния си пакет в икономиката и контролира в значителна степен процеса на модернизация.

Китайският модернизационен модел е уникален не само в сферата на икономиката, но и в тази на политиката. Китайската политическа система не е еднопартийна, но не и многопартийна парламентарна демокрация. При нея се съчетава управлението на страната от една партия, но в сътрудничество с още осем партии, които имат право да дават идеи в Консултативния Съвет.

Друга уникална черта на китайския модел е, че се позволява на част от хората да избират пряко управниците си, но след като кандидатите бъдат одобрени от ККП. Модела се разширява и обхваща и част от гражданите, които също получават изборителни права. Най-голямата особеност на модела е, че системата се реформира, но за разлика от системата в СССР и бивша Югославия, тя не се срива, а се променя плавно и внимателно с времето.

Връщайки се към теориите за модернизация представени в Първа глава, китайската модернизация значително се различава от тях. Китайският модернизационен модел значително се различава от Западния, който има общи взаимосвързани характеристики: пазарна икономика; многопартийна парламентарна демокрация; свобода на словото; свобода на сдружаването и т.н. При китайския модернизационен модел тези елементи са заменени със: съчетаване на елементи от социалистическа и пазарна икономика; еднопартийно управление, но в сътрудничество с други партии; свобода на словото, но в определени граници и свобода на сдружаването, но под контрола на централните и местните власти.

Китайският модернизационен модел значително се различава от модела при класическата социалистическа система, чиито основни елементи са: еднопартийна диктатура; централизирано определяне на цените на всички стоки, суровини и услуги; почти пълна липса на частна собственост в икономиката; заглушаване на всяка частна стопанска самоинициатива; пълно заглушаване на свободата на словото; забрана на гражданските сдружения и т.н.

Китайската модернизация не се дължи на селското стопанство, каквито тези издигат при анализите на Западната модернизация автори като: Росту, Уолърстийн, Б. Мур-младши. Всъщност и на Запад раждането на новите индустрии не се дължи на селското стопанство.

Донякъде е вярна тезата на Уей-Минг, че конфуцианството има мощен трансформационен потенциал. Тази теория обаче е само донякъде вярна. Към нея може да се зададат редица въпроси: Защо ако е така Китай изпада в състоянието на колония на Запада, Япония и Русия в периода 1840-1949? Защо този потенциал не се изявява по времето на Мао? Защо Западът изпреварва Китай, която е водеща световна сила до началото на XIXв.?

Тезата на Фукуяма, който предвижда края на историята и преминаването на всички страни към либерална демокрация за сега не се случва по отношение на Китай.

Тезите на Виноградов и Л. Фан също не дават задоволително обяснение за китайската модернизация. В тях се засяга въпроса за преодоляването на противоречията между традиции и модерност; план и пазар и социализъм и капитализъм, но липсва същинския анализ за процесите, които протичат в ККП и света, които позволяват да се преодолеят тези противоречия.

Заклучение

Китай постига прогрес по отношение на всички изследвани показатели на четирите аспекта на модернизацията. При основните показатели за социално-икономическата модернизация страната постига значителен прогрес. Това се отнася най-вече за важни показатели като: ръст на БВП; промяна на традиционната среда за извършване на работа; замяна на оръдията на труда със сложни машини и технологии и т.н.

Има съществена разлика между периода на управление на Мао и наследниците му след 1978г. по отношение на социалната политика. Докато при управлението на Мао държавата се стреми да осигури всичко на всички, то в периода на реформи тя вече няма за цел да осигури безплатно социални услуги на всички. Всеки, който желае да ползва услуги като здравеопазване, образование и да получава пенсии трябва да внася част от заплатата си в държавната хазна. От друга страна, това е опит за изграждане на цялостна социална система.

В сферата на политическата модернизация страната също постига значителен прогрес и то най-вече в периода след 1978г. През част от периода на управление на Мао се наблюдава обезсилване на ролята на редица закони, устава на ККП и на други нормативни документи.

В периода след 1978г. китайците получават известни политически права, сред които са правото да избират и да бъдат избирани. В селата населението получава правото сравнително свободно да избира управниците

си, но и в този случай ККП предварително утвърждава кандидатите за селски лидери.

В сферата на Културната модернизация Китай бележи прогрес през целия изследван период. По време на управлението на Мао се правят опити за насилствено налагане на комунистическата идеология вместо конфуцианството. Тези опити не се увенчават с успех, но разтърсват из основи китайската култура.

В периода на реформи комунистическата идеология не се налага така силово, както в периода на Мао, като в същото време конфуцианството се използва особено в чужбина за увеличаване на влиянието на китайската култура.

Основния извод е, че за да е успешна догонващата модернизация на една страна с тоталитарна политическа система е необходимо: да се извърши процес на демократизация; да се гарантират основните права и свободи на гражданите; да се даде възможност на гражданите и фирмите да имат свобода при вземането на свободни решения в сферата на икономиката; да се осигури относителна свобода на изразяването на мнение и свобода на сдружаването. Основният фактор за успешната за момента модернизация на страната е отказът от следването на крайните постулати на класиците на комунистическата система като Маркс, Ленин и Мао. Китайската модернизация към този момент е успешна и страната и обществото не може да се ретрадиционализират, но модела може да попадне в криза т.е. ситуация, при която не е възможна ретрадиционализацията понеже процеса е напреднал в достатъчна степен, но е възможно модернизацията да се забави.

В краткосрочен и средносрочен план не се задава възможност ККП да падне от власт и поради тази причина не се очаква сериозна промяна в модернизационен модел на страната. Един от хипотетичните варианти, при които ККП може да падне от власт е ако ръста на БВП стане отрицателен или прираста е малък. При този случай може да започнат протести в страната срещу управлението на ККП. Тези протести н може да бъдат туширани като бързи от пролетта и лятото на 1989г. на площад „ Тяньнмън“.

Настоящата политическа и икономическа система не е изчерпана и модернизацията може да продължи без на този етап да се застрашава властта на ККП. Политическата система може да се развие като се даде възможност и на гражданите да избират управниците си, като кандидатите бъдат предварително утвърдени от ККП. Друг вариант за развитие на политическата система е провеждането на парламентарни избори в Китай, но поне 51% от

местата в парламента да бъдат запазени за ККП. При този вариант има известен риск системата да се срути, ако някои представители на ККП се присъединят към другите партии, но чисто теоретично при този вариант властта на ККП не е застрашена. Може да се подобри и свободата на словото в Китай, като се даде възможност на китайците свободно да ползват социални платформи като Фейсбук например. За да постигне страната напредък по въпроса със свободата на словото е нужно властите да разрешат и в континентален Китай да има частни телевизии, вестници и радиа. В първоначалния етап може да се създадат смесени партньорства между централната и/или местните власти и частни юридически и физически лица, които притежават телевизии, вестници и радиа. Тази своеобразна реформа в сферата на медиите може да се извърши по подобие на икономическата реформа, при която даден експеримент се извършва в определен район на страната и ако е успешен се разширява и в други части на Китай.

Властите в Китай в периода на реформи постоянно говорят за гласност и чуваемост. В тази сфера системата може още повече да се реформира. Към настоящия момент в Китай няма частни телевизии, радиа и вестници, но в Хонг Конг, която е китайска провинция има такива.

Икономическата реформа също може да се задълбочи, като се даде възможност чуждестранни компании да инвестират в Тибет и Синдзянско-Уйгурския район. Също може да бъдат премахнати и някои от съществуващите ограничения пред чуждестранните инвеститори като забраната за разкриване на предприятия от чужденци в сферата на Военно-промишления комплекс, строежа на влакове и т.н.

Китайското развитие и начина на модернизация се различават от Западното развитие. Китайската модернизация е мирна по същността си. Доказателство за това е прилагането на стратегията за развитие наречена „Един пояс, един път“³. Тя е стратегия за мирна модернизация и развитие на страната, която е в противовес със Западаната стратегия на насилствено налагане на волята. Стратегията включва предимно развитие на инфраструктурата във включените в проекта 49 страни и поне на пръв поглед взаимноизгодна търговия. В действителност Китай печели от износа си в тези страни, а и те инвестират в Китай. Тази стратегия не е насочена срещу никого. По замисъл стратегията се стреми да възобнови стария път на коприната към Европа, но при Новия път има и морски и въздушни

³Шепард У., „Един пояс, един път“ обречен на успех“ http://www.standartnews.com/mneniya-analizi/edin_poyas_edin_pat_e_obrechen_na_uspeh-367181.html Статията е качена на 14.01.2018г. последно посетена на 17.09.2018г.

маршрути. С реализирането на тази стратегия Китай намалява зависимостта си от Западните пазари и инвестиции. Китай вече инвестира в други страни, както стана ясно при анализа в изследването.

Стратегията „Един пояс, Един път“ може да се разгледа и като част от „Китайската мечта“ на сегашния лидер на Китай за „Велико възвръждане на страната“. През 1978г. китайските власти си поставят две цели. Първата е до 2021г., когато се навършват сто години от създаването на ККП да се изгради така нареченото „Сяокан“ общество т.е. общество на Малкото благоденствие. Тази цел вече в голяма степен е постигната предсрочно. Втората цел е до 2049г. т.е. на Стогодишнината от Революцията да се изгради така нареченото „Датун“ общество т.е. общество на „Голямото благоденствие“ т.е. Китай да се изравни или надмине най-развитите държави в света. Управляващите от ККП ловко използват някои от идеалите на Конфуций при реализацията на стратегията си. По този начин те се придържат към традициите на страната. Конфуцианството оказва значително влияние на всички аспекти на китайската модернизация и това си личи най-вече след 1978г. Китайските власти са водени от мисълта, че няма как те да са богати, а съседите им бедни, защото по този начин няма после на кого да се пласира произведената продукция, но не е само това. Китайските власти се стремят да са в добри отношения с всичките си съседи и това се постига в голяма степен в периода на реформи. Китайският път се различава и все повече ще се различава от Западния такъв. Основната причина за това е китайската култура и начин на мислене, които се различават диаматрално от Западната култура и начин на мислене.

Приноси на изследването:

- Анализира всички аспекти на китайската модернизация за сравнително дълъг исторически период;
- Разкрива механизмите и причините за бурното развитие на страната в периода след 1978г.;

При постигането на целите на изследването се комбинират критерии за модернизация прилагани предимно към Западните страни с такива, за които има почти пълно съгласие сред изследователите, че са общоприети критерии за модернизация

Библиография използвана в автореферата

Бъчева С. *Единственото дете в семейството в Русия, Франция и Китай* (крос-културно изследване), УИ. „Св. Климент Охридски“, София, 2009г.
Вебер М. *Генезис на Западния рационализъм*. Прев. от немски И. Коев, С. Събева, Р. Даскалов, Д. Зашев и Д. Деянов. Изд. „Критика и хуманизъм“ (съставителство и обща редакция проф. Кольо Коев), София, 2001г.

- Лифтър Р. Промиване на мозъци. Прев. от англ. Бистра Георгиева. Изд., Кито“, София, 2010г.
- Марчева И. *Политиката за стопанска модернизация на България по време на Студената война*. Изд. „Летера“, 2016г.
- Гавров, С. Н. // *Модернизация // Социокултурна антропология: история, теория, методология*. Энциклопедически словеср.. -, М.: Академический проект: Константа, 2012., с. 821-830.
- Пилсбъри М. *Стогодишният марафон. Тайната стратегия на Китай за изместване на Америка като Световна суперсила*. Прев. от англ. Юлиян Антонов. Изд., Изток-Запад“, София, 2015г.
- Попов Н., *Страната, която учудва света. Непрекъснатият китайски икономически възход*. Второ преработено и допълнено издание. Акад. Изд., Марин Дринов“, София, 2004г.
- Розенберг Н., Бърдзел Л. *Как забогатя Западът? Икономическо развитие на индустриалния свят*. Прев. от англ. Т. Кръстанова, Д. Василев. Изд. „Интерпринт“, София, 1993г.
- Стефанов Н., Колева А., *Китай. Социално-икономическо развитие от древността до наши дни*. Изд., Изток-Запад“, София, 2015г.
- Тулмин С. Космополис. *Скритата програма на модерността*. Прев. от англ. И. Лозев. Изд. „Калъс“, София, 1994г.
- Феърбанк Д., Голдман М., *Кратка история на Китай*. Прев. от англ. Горан Рановски. Ок., Труд“, София, 2013г.
- Фукуяма Ф. *Доверие. Новите основи на световния просперитет*. Прев. от англ. Боряна Гечева. Изд. „Рива“, София, 1997г.
- Фукуяма Ф. *Краят на историята и последния човек* (Второ издание). Прев. от англ. Емил Георгиев и Кольо Коев. Изд., Обсидиан“, София, 2006г.
- Чалъков И. *Иновациите в пазарната и непазарната икономика: теоретичният модел на Йозеф Шумпетер*. Сп. „Социологически проблеми“, 1997, бр. 2, с. 3-18.
- Алимарин С. И. *Социална еволюция и идеология // МОЛ (Московската Организация Литераторов)*. Бр. 1, 2003.
- Виноградов А. *Китайска модель модернизации. Поиски на нова идентичност*. Издание втора исправлено и допълнено. Институт Далънего Востока РАН, Москва, 2008г.
- Гудошников Л., Барахта Б.П., Беронов Р. М., *Китай после Културной Революции*. Институт Далънего Востока, АН СССР, Москва, 1979г.
- Исаева Б.А. *Теория на политиката: Учебно пособие* / под ред. Б.А. Исаева – Спб., Тема 20. Политическото развитие и модернизация, 2008.
- Angang H., *The political and economic history of China (1949-1976)*. Enrich professional Publishing, USA, 2013y.

Arnason J. *The Axial Age and its Interoreters: Reopening a Debate* (edited by Eisenstadt, S.N., Wittrock, B., Arnason, J.) *Axial Civikizations and World History*. Jerusalem Studies in Religion and culture. Vol. 4. Clearance Center, Danvers, USA, 2005y., p.19-50.

Eisenstadt S. N. *Modernization: Protest and change*. – Englewood Cliffs, 1966., p. 1-5.

Eisenstadt S. *The Jewish Historical Experience: Heterodox Tendencies and political Dynamics in a De-territorialized Axial Civilization* (Edited by Eisenstadt, S.N., Wittrock, B. Arnason, J.) *Axial Civilizations and World History*. Jerusalem studies in Religion and Culture. Vol. 4. Clerance Center, Danvers, USA, 2005y. P.225-252.

Fan L., *The road of China's Socialist modernization*. Турлакова Т. (редактор) Социални идеи, движения и политики. Изследвания на Националния политически институт „Димитър Благоев“. Издаден от Национален Политически Институт „Димитър Благоев“, София, 2014г. с. 635-652.

Feng H. *The politics of China's accession to the world trade organization*. The dragon goes global. Taylor and Francis group, New York, 2006y.

Harding H., *The Chinese state 1966-1969*. (Macfarquhar R., editor), *The poliics of China. The eras of Mao and Deng* (Second edition)., Cambridge University press, UK, 1997, p. 159-258.

Jacques M. *When China rules the world. The rise of the Middle kingdom and of the Western world*. Penguin Books, London, 2009y.

Jefferson G., Singh I., Junling H. *China's industrial perfirmance: A review of recent findings* (edited by G. Jefferson, I. Singh), *Enterprise reform in China: ownership, transition and performance*. A World Bank research publication Oxford Unversity press, 1999y., p. 127-152

Keping Y. *Civil society in China: consepts, classification and institutional environment*. (editor D. Zhenglai) *State and civil society. The chinese perspective*. Fudan university, China, 2011y., p. 63-96.

Keping Y. *Democracy in China. Challenge and opportunity*. Central compilation and translation press, China, 2015.

Moore B., *Social origins of dictionarship and democracy. Lord and Peasant in the Making of the Modern World*. Penguin University Press, USA, 1966y.

Wallerstein I., *The modern world – system III. The second era of Great expansion of the capitaliat world – economy, 1730 – 1840s*. Academic Press, San Diego, California, 1989y.

Wei-Ming, T. *Confucian Thought: Selfhood as creative transformaion*. State university of New York press, 1985y.

Xiaofeng Y. *The emergence of non-traditional security issues in China and corresponding strategies* (edited by Wang Yizhou) *Transformation ang foreign*

*affairs and international relations in China 1978-2008*у. Brill, Beijing, 2011у., р.293-332.

Библиография от Интернет

Шепард У., „Един пояс, един път“ обречен на успех“
[http://www.standartnews.com/mneniya-](http://www.standartnews.com/mneniya-analizi/edin_poyas_edin_pat_e_obrechen_na_uspeh-367181.html)

[analizi/edin_poyas_edin_pat_e_obrechen_na_uspeh-367181.html](http://www.standartnews.com/mneniya-analizi/edin_poyas_edin_pat_e_obrechen_na_uspeh-367181.html) Статията е качена на 14.01.2018г. последно посетена на 17.09.2018г

Chinese drone maker unveils human-carrying drone <http://phys.org/news/2016-01-chinese-drone-maker-unveils-human-carrying.html> Статията е публикувана на 06.01.2016г. Последен достъп на 06.09.2018г.

China: The bus that will drive over cars <http://www.bbc.com/news/world-asia-china-36390419>. Публикацията е от 26.05.2016г. Страницата е последно посетена на 06.09.2018г.

Публикации свързани с темата на дисертацията

Ахмедов Е. „Конфуцианството: основната религия на Китай“. В: „Азия и светът – взаимоотношения и взаимодействия- София 2014“(редактор проф. дфсн Н.Стефанов). Университеско издателство „Св. Климент Охридски“, София, 2015, с.224-230.

Ахмедов Е. „Събитията от площад „Тяньанмън“ от 3-4 юни 1989г., като предизвикателство пред ККП. В: „Социалните науки и развитието на обществото – теоретични и практически измерения“: 50 години Катедра „История, Философия, Социология“, СА. „Д. А. Ценов“, 30-31. 10.2015г., Свищов.(Сборник от научни разработки, под. Редакцията на проф. Д-р. Иван Върбанов и колектив), Академично издателство „Ценов“ – Свищов, 2015, с.151-159

Ахмедов Е. „Реформиране на китайските предприятия в периода 1978-1992г. В: „Scientific works of the Union of Scientists Plovdiv“(editor-in-chef prof. Simeon Vasilev). Series B. Natural Sciences and the Humanities, Vol. XVII. International Conference of Young Scientists, 11-13 June 2015, Plovdiv,2016, р.251-256.

Ахмедов Е. „Политиката на ККП за „едно дете в семейство“. Положителни и отрицателни аспекти на политиката“. В: Научни трудове на Съюза на учените в България-Пловдив, Серия А. Обществени науки, изкуство и култура, том II, Съюз на учените сесия 5-6 ноември 2015(под общата научна редакция на проф. д-р инж. Симеон Василев), Пловдив, 2016, с. 50-56

Ахмедов Е. „Проблемът с опазването на околната среда в Китай след стартирането на икономическите реформи през 1978г.“ В: (редактор проф. дфсн Н.Стефанов)В: Азия и светът - взаимоотношения и взаимодействия.

Сборник с материали от IV Национална научна конференция с международно участие - 17-18 декември, четвъртък-петък 2015 година. С. 2016, 217-224.

Ахмедов Е. „Какъв би бил светът, (ако) когато Китай го управлява? В: (редактор проф. дфсн Н.Стефанов)В: Азия и светът - взаимоотношения и взаимодействия- 2016. Сборник с материали от V Национална научна конференция с международно участие – 15 декември 2016г., Изд. „Пропелер” 2017г., с.143-150.

Ахмедов Е. „Борбата срещу корупцията при управлението на Си Дзинпин” В: (редактор проф. дфсн Н.Стефанов)В: Азия и светът - взаимоотношения и взаимодействия- 2016. Сборник с материали от V Национална научна конференция с международно участие – 15 декември 2016г., Изд. „Пропелер” 2017г., с.287-294